

УДК [061.22(477.83-25):94(477)]“1919\1939”

*Марина ЧЕБАН***ОСЕРЕДКИ УКРАЇНСЬКОЇ ІСТОРИЧНОЇ НАУКИ У
ЛЬВОВІ (1919–1939)**

Проаналізовано діяльність основних осередків української історичної науки у Львові міжвоєнного періоду – Українського таємного університету, Українського робітничого університету, Богословської академії, Наукового товариства імені Шевченка, Товариства наукових викладів імені Петра Могили, Богословського наукового товариства. Висвітлено наукові контакти між українськими та польськими істориками.

Ключові слова: українська історична наука, Український таємний університет у Львові, Богословська академія, Наукове товариство імені Шевченка, Товариство наукових викладів імені Петра Могили, Богословське наукове товариство.

Вивчення історичних середовищ та наукових шкіл дедалі більше набирає популярності, зокрема, польські вчені Йоана Пісулінська, Єжи Матерніцький, Вацлав Мармон дослідили, відповідно, львівське, краківське та варшавське історичні середовища міжвоєнного періоду¹. Однак цілком закономірно, що під час дослідження цих осередків вчені зосереджувалися переважно на польських наукових інституціях і товариствах, визначних персоналіях і лише побіжно згадували про існування та діяльність українських. Спробу дослідити розвиток української історичної науки в австрійський період робить аспірантка Львівського національного університету ім. Івана Франка Ірина Глушик², львівську наукову школу Михайла Грушевського вивчає дрогобицький історик Віталій Тельвак³, є також окремі праці, присвячені функціонуванню Таємного університету, Наукового товариства імені Шевченка (НТШ), Богословського товариства, однак узагальнювальних досліджень з цієї тематики в сучасній українській історіографії досі немає.

Як відомо, після розпаду Австро-Угорщини та поразки українців у польсько-українській війні 1918–1919 рр. Східна Галичина і Волинь були анексовані відновленою польською державою – II Річсполитою. Політична конфронтація обох народів у міжвоєнний період не сприяла науковій співпраці українських і польських

¹ *Pisulińska J.* Lwowskie środowisko historyczne w okresie międzywojennym (1918–1939) / *J. Pisulińska.* – Rzeszów, 2012. – 344 s.; *Maternicki J.* Warszawskie środowisko historyczne w okresie II Rzeczypospolitej / *J. Maternicki.* – Rzeszów, 1999. – 194 s.; *Marmon W.* Krakowskie środowisko historyczne w latach 1918–1939 / *W. Marmon.* – Kraków, 1995. – 164 s.

² *Глушик І.* Фахова підготовка істориків львівського історичного середовища другої половини XIX століття / *І. Глушик* // Вісник Львівського університету. Серія історична. 2014. – Вип. 50. – С. 42–54.

³ *Тельвак В.* Львівська історична школа Михайла Грушевського / *В. Тельвак, В. Педич.* – Львів, 2016. – 440 с.

дослідників. Українські вчені, особливо гуманітарії, не могли відкрито проводити науково-дослідну роботу через значні обмеження у діяльності їхніх громадських організацій та наукових товариств. Натомість умови для професійної реалізації польських вчених та розвитку національної науки були цілком сприятливі. Державні органи надавали фінансову та організаційну підтримку у формуванні системи раціональної організації наукових досліджень.

У міжвоєнний період продовжували діяти Львівський університет, Політехнічна школа, Ветеринарна академія, Рільнича академія в Дублянах. Із 31 жовтня 1918 р. підпорядкування усіх вищих навчальних закладів перейшло від австрійської влади до польського уряду, що одразу ж змінив назву Львівського університету з імені Франца Йосифа на Університет Яна Казимира. Одним із нововведень стало запровадження польської мови як єдиної та обов'язкової у викладанні й навчанні, ліквідували усі україномовні кафедри. Унаслідок кадрових змін українських й австрійських викладачів звільнили, а їхні посади віддали полякам⁴, що створило сприятливу атмосферу для розвитку виключно національної польської освіти та науки. До початку 30-х рр. серед викладачів університету не було жодного професора чи доцента українця. Лише в 1933 р. право викладати східно- і південнослов'янську літературу, палеографію та дипломатику отримав відомий етнограф і музеєзнавець Іларіон Свенціцький. У 1928 р. на численні прохання українців в університеті відкрито кафедру руської (української) філології, яку до 1939 р. очолював польський філолог Ян Янів⁵. Під тиском громадськості Міністерство віросповідань та освіти II Речіпосполитої рішенням від березня 1936 р. зобов'язувало раду гуманістичного факультету розглянути питання про відкриття в університеті кафедри історії української літератури, однак ректорат зволікав і цю кафедру до початку Другої світової війни відкрити так і не вдалося.

Нова адміністрація часто використовувала право на обмеження в зарахуванні студентів, насамперед осіб непольської національності, які до того ж не служили в польській армії. З особливою недовірою ставилися до тих українців, що воювали в лавах Української галицької армії, їхнє навчання взагалі вважалося “небажаним” і “шкідливим”⁶. Так, у 1921–1922 н. р. із 5 158 студентів лише 111 осіб були українцями. Серед незначної кількості українців, що навчалися на філософському (згодом гуманістичному) факультеті та захистили докторат у Львівському університеті в міжвоєнний період, відзначимо Миколу Андрусика, Іллію Витановича, Івана Гладилевича, Івана Карпинця, Романа Зубика, Микиту Думку, Євгена Завалинського, Федора Срібного⁷.

⁴ *Лаврецький Р.* Модернізація історичної освіти у Львівському університеті на тлі освітніх реформ міжвоєнної Польщі / Р. Лаврецький, П. Юрейко // Наукові зошити історичного факультету Львівського національного університету імені Івана Франка: зб. наук. праць. – Львів, 2013. – Вип. 14. – С. 263–272; *Юрейко П.* Структура навчально-наукових підрозділів медієвістичного спрямування на філософському (гуманітарному) факультеті Львівського університету міжвоєнного періоду (1918–1939) / П. Юрейко // Вісник Львівського університету. Серія історична. – Львів, 2013. – Вип. 48. – С. 129–151.

⁵ *Вакульчук С.* Українські діалекти у дослідженнях польських лінгвістів (I пол. XX ст.) / С. Вакульчук // Мовні і концептуальні картини світу. – Київ, 2011. – Вип. 34. – С. 377–387.

⁶ *Соляр І.* Освіта / І. Соляр // Історія Львова: у 3 т. / [редкол. Я. Ісаєвич, М. Литвин, Ф. Стеблій]. – Львів: Центр Європи, 2007. – Т. 3. – С. 83–85.

⁷ *Pisulińska J.* Doktoraty historyczne na Uniwersytecie Jana Kazimierza 1918–1939 / J. Pisulińska // Wielokulturowe środowisko historyczne Lwowa w XIX i XX wieku / [pod red. J. Maternickiego, L. Zaskilniaka]. – Rzeszów, 2004. – Т. 1. – С. 233–249.

Як відомо, здобувати ступінь доктора в Львівському університеті можна було на підставі розпорядження Міністерства віросповідань і народної освіти від 11 вересня 1924 р., згідно з яким докторант мав виконати чотири умови: по-перше, подати диплом про здобуття вищої освіти; по-друге, написане польською мовою наукове дослідження – результат ґрунтовного вивчення джерел, літератури, що засвідчувало самостійність та оригінальність власних висновків. Необхідною була також рецензія наукового керівника та складання двогодинного іспиту з головного предмета й одногодинного з філософії. Іспити були платними. На гуманістичному факультеті – 50 злотих⁸, тому не кожен студент міг їх оплатити.

За таких умов актуальним завданням для українства Галичини й надалі залишалося питання відкриття українського університету, що набуло широкого громадсько-політичного розголосу та займало чільне місце у програмах різних політичних партій, вимогах української молоді та інтелігенції. Справа заснування українського університету у Львові гостро стояла ще з початку ХХ ст., коли академічна молодь, відстоюючи свою активну позицію, через організацію віч та демонстрацій дійшла аж до такої вагомості форми протесту, як сецесія, тобто масовий вихід студентів із навчального закладу, що надало цій справі широкого міжнародного резонансу. Розуміючи, що чекати поступок від влади марно, представники української інтелігенції вбачали вихід із цієї ситуації в заснуванні українського приватного університету. Реалізувати цю ідею взялися члени Наукового товариства імені Шевченка (НТШ), Товариства українських наукових викладів імені Петра Могили та Ставропігійського інституту. Так, з вересня 1919 р. професори-українці почали проводити систематичні університетські курси, керівником яких був літературознавець Василь Щурат. Зважаючи на популярність серед студентства, у липні 1921 р. на їхньому підґрунті вирішено організувати Український таємний університет у Львові у складі трьох факультетів: філософського, правничого та медичного.

Попри заборону влади, діяльність університету успішно тривала майже п'ять років, кількість студентів в різний час сягала близько тисячі осіб, щодо викладачів, то лекційні заняття проводили близько півсотні відомих вчених. Знання з історії молодь здобувала на філософському факультеті, де діяв Семінар для української історії, майже всі заняття на якому проводив Іван Крип'якевич, окремі курси читали Мирон Кордуба і Богдан Барвінський. Відзначимо, що програма занять охоплювала такі курси: “Всесвітня історія”, “Огляд історії України”, “Методологія історії”, “Історія Української держави XVII–XVIII ст.”, “Доба Людовіка XIV” та “Українська історіографія XIX–XX ст.”⁹.

Після визнання 14 березня 1923 р. Радою послів Антанти прав Польщі на Східну Галичину становище українців у краї значно погіршилося: почалися арешти і штрафи, які у 1924–1925 рр. набули таких масштабів, що навчання в Українському таємному університеті було призупинено на необмежений час. Хоч йому і не вдалося довго проіснувати, однак український університет все ж був важливим кроком до реалізації ідеї автономного національно-культурного життя у II Речіпосполитій. У

⁸ Там же. – С. 236.

⁹ *Зашкільняк Л.* Українська історіографія у міжвоєнній Польщі: шляхи легітимації національної історії / Л. Зашкільняк // Україна на історіографічній мапі міжвоєнної Європи: матеріали Міжнародної наукової конференції (Мюнхен, Німеччина, 1–3 липня 2012 р.). – Київ, 2014. – С. 150–152.

ньому відомі вчені готували собі гідну заміну, що в майбутньому відіграла вагому роль в розвитку вітчизняної науки.

У міжвоєнний період продовжило діяльність громадсько-культурне Товариство українських наукових викладів імені Петра Могили, засноване у 1908 р. за ініціативою громадсько-політичного діяча та вченого-літературознавця Олександра Колесси. Його метою було поширення і популяризація серед українського населення наукових знань з різних галузей – економіки, політики, історії, філософії, літератури, культури, мистецтва тощо. Зусиллями членів української спільноти краю були запропоновані різні форми поширення наукових знань – читання публічних лекцій, тематичні лекторії з різної тематики, авторські зустрічі, святкування ювілейних дат, організація бібліотек, читалень, курсів тощо. Виклади, проведені членами Товариства, засвідчили велике зацікавлення серед громадськості. На засіданнях Головної ради розробляли й затверджували їхню тематику, друкували афіші, підбирали лекторів як серед членів товариства, так і місцевих активістів – викладачів гімназій, керівників різних інституцій. У ході проведення лекцій практикували використання наочності й технічних засобів, зокрема читання окремих лекцій з історії мистецтва, географії супроводжували показами репродукцій і світлин через діапозитиви. Слухачі мали змогу почути доповіді з історично-правової тематики В. Старосольського (“Юридична характеристика 4-х Універсалів Центральної Ради й Акту Злуки”), М. Кордуби (“Княжа Україна і Європа”, “Україна козацької доби”), О. Терлецького “Україна і Європа”); філологічної – В. Сімовича (“Становище української мови в сім’ї слов’янських народів”), М. Рудницького (“Як оцінювати літературні твори”); природознавчої – В. Кубійовича (“Зміни у стані населення українських земель у СРСР за останні роки”), І. Раковського (“Астрономія XVIII і XIX ст.”) та ін. Прагнучи підвищити ефективність роботи, члени товариства планували запровадити серію систематичних наукових курсів, однак дозволу влади на їхнє проведення не отримали.

Зазначимо, що членами товариства були українські вчені, які одночасно належали й до інших наукових осередків, зокрема, НТШ – Богдан Загайкевич, Ілля Кокорудз, Іван Крип’якевич, Володимир Кубійович, Богдан Лепкий, Іван Раковський, Іларіон Свенціцький, Степан Томашівський та ін., загалом близько 70 осіб. Упродовж 30-річної діяльності проведено 14 загальних зборів товариства, його керівниками було 5 осіб: Олександр Колесса (1909–1920), Іван Раковський (1920–1922), Володимир Кучер (1922–1933), Іларіон Свенціцький (1933–1936) та Денис Лукіянович (1936–1939).

Важливим завданням товариства була розбудова філій і гуртків у містах краю, налагодження контактів із місцевими громадськими діячами, які брали на себе організацію первинних осередків. Так, на 1939 р. діяло 11 філій (Львів, Перемишль, Рогатин, Самбір, Сокаль, Станіславів, Тернопіль, Глиняни, Доброміль, Камянка Струмилова, Ярослав) та 7 гуртків¹⁰.

¹⁰ З історії Товариства українських наукових викладів ім. П. Могили // Діло. – 1936. – 25 грудня; Криль М. Товариство українських наукових викладів імені Петра Могили (1908–1939 рр.) / М. Криль, Н. Лешкович // Вісник Львівського університету. Серія історична. – Львів, 2011. – Вип. 46. – С. 430–452; Герцюк Д. Товариство українських наукових викладів імені Петра Могили у Львові: історико-педагогічні аспекти діяльності (1908–1939 рр.) / Д. Герцюк // Prace naukowe Akademii im. Jana Długosza w Częstochowie. Pedagogika. – Częstochowa,

Наприкінці 1930-х рр. для піднесення освітнього і культурного рівня галицьких українців активізувало діяльність Товариство українських робітників “Сила”. Його представники за участю української преси та працівників культурно-освітніх установ Львова 25 вересня 1937 р. урочисто відкрили перший Український робітничий університет, щоб “розвивати, поширювати й плекати серед українського робітництва духовну і фізичну культуру, дати якнайширше знання-освіту кожному робітникові, який викаже до цього волю, бажання та заслужить собі на це своєю працею й поведінкою як в товаристві так і поза ним”¹¹. Лекції відбувалися, починаючи з 30 вересня 1937 р., двічі на тиждень у понеділок і четвер із 19.00 по 21.00. Університет мав 160 слухачів, із них 134 чоловіків і 26 жінок. Упродовж 1937–1938 рр. на посаді ректора та викладача історії України цього університету працював М. Андрусак¹². Також викладали о. Йосип Кладочний (історія людської думки, філософія), д-р Володимир Щуровський (наука про людину, гігієна), Іван Ковалик (мовознавство). Планувалося запровадити курс лекцій з літератури, національного виховання, природи, математики, фізики й соціального права. Після двох місяців діяльності університету дописувач львівської газети “Гомін краю” констатував, що лекції користуються значним інтересом та висловлював пошану робітникам, що “по восьми, дев’яти, а навіть дванадцяти годинній праці приходять на виклади, щоб поширити своє знання й могли тим кращі користі принести своїй Батьківщині”¹³. Однак проіснував університет недовго, його закрили 28 квітня 1938 р. з ініціативи Львівського градського староства. Уже наступного 1939 р., із приєднанням Західної України до СРСР припинило діяльність й товариство “Сила”¹⁴.

Одночасно із заснуванням світського вищого навчального закладу у Львові інтелігенція мала задум створити також і теологічний. Так, після невдачі зі створенням державного українського університету митрополит Андрей Шептицький 1928 р. заснував у мурах духовної семінарії приватний – Богословську академію, яка повинна була стати основою майбутнього університету. Її ректор Йосиф Сліпий прагнув, щоби вона не поступалася європейським навчальним закладам, та намагався комплектувати викладацький склад богословського, а згодом і філософічного факультетів найкращими науковими силами краю, тому запросив до педагогічного колективу відомих світських і церковних істориків: Володимира Залозецького, Миколу Чубатого, Івана Крип’якевича, Ярослава Пастернака, Юрія Полянського,

2014. – Т. 23. – С. 367–377; Протоколи засідань Товариства українських наукових викладів імені Петра Могили (1906–1939) / [упоряд. Б. Горбовий]. – Львів, 2012.

¹¹ Пасіцька О. Національне питання у діяльності Українського робітничого товариства “Сила” / О. Пасіцька // Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність – Львів, 2010. – Вип. 18: Західно-Українська Народна Республіка: до 90-річчя утворення / [гол. редкол. Я. Ісаєвич, упоряд. М. Литвин, І. Патер, І. Соляр]. – С. 263–267; Свобода (Джерсі-Сіті). – 1937. – 14 жовтня; Мороз В. Товариство українських робітників “Сила” / В. Мороз // Мірчук П. Нарис історії ОУН. 1920–1939 роки. – Київ: Українська видавнича спілка, 2007. – С. 556–557.

¹² Ясь О. Микола Андрусак – історик та публіцист: матеріали до біографії / О. Ясь // Молода нація. – Київ: Смолоскип, 2003. – № 3(28). – С. 254; Гомін краю (Львів). – 1937. – 1 грудня.

¹³ Гомін краю. – 1937. – 1 грудня.

¹⁴ Пасіцька О. Львівське товариство українських робітників “Сила”: організаційна структура та основні напрями діяльності / О. Пасіцька // Науковий вісник Волинського національного університету імені Лесі Українки. Серія: Історичні науки. – Луцьк, 2009. – Вип. 13. – С. 93; Голос (Львів). – 1938. – 8 травня.

Костянтина Чеховича та ін. За період існування з 1928–1939 рр. академія значно розрослася – відкрито нові факультети, кафедри, збільшився викладацький склад, розвинуто видавничу справу, сформовано бібліотеку та музей¹⁵.

Паралельно з академією діяло засноване ще у 1923 р. Богословське наукове товариство, метою якого був розвиток української богословської науки через виклади, конференції, видання праць; організація вищої богословської освіти; ведення досліджень з різних ділянок богословських знань, підтримання творчих відносин із зарубіжними академіями й товариствами тощо. Його головою був о. Йосип Сліпий¹⁶. Згідно зі статутом, дійсними членами абсолютною більшістю голосів обирали активних вчених, що вже відзначилися науковою працею. Їх звільняли від сплати членських внесків, за бажанням надавали безкоштовно всі видання товариства, могли обрати головою та заступником, вони мали право голосу на засіданнях секцій. Натомість звичайними членами обирали переважно парафіяльних священників. Окрім того, передбачалося обрання членів-кореспондентів, якими були вчені-початківці, та почесних членів, яким за особисті заслуги перед Українською греко-католицькою церквою іменовано лише митрополита Андрея Шептицького. В цілому Богословське наукове товариство у 1923–1939 рр. налічувало 236 членів, у тому числі 17 мирян¹⁷. Важливу роль у його діяльності виконували засідання секцій – Біблійної, Історично-правничої, Практично-богословської та Філософічно-догматичної, на яких обговорювали запропоновані доповіді на актуальні теми. На жаль, доступні джерела не відображають повної картини їхньої діяльності. Серед членів історично-правничої секції відзначимо Тита Войнаровського, Ярослава Гординського, Володимира Залозецького, Івана Крип'якевича, Ярослава Пастернака, Миколу Чубатого, Миколу Андрусяка, Івана Шпитковського та ін. Славу у науковому світі товариству принесли його видання – науковий кварталник “Богословія”, “Праці Богословського наукового товариства” та часопис “Нива”.

Одним із найбільших досягнень товариства стало проведення за ініціативи митрополита Андрея Шептицького 22–25 грудня 1936 р. наукового Унійного з'їзду, присвяченого 300-річчю від дня смерті митрополита Йосифа Рутського. Він розпочався Архиерейською Літургією, по закінченні якої близько 200 учасників розділилися на секції, де прослухали наукові доповіді та брали слово у жвавих дискусіях. Члени Богословського наукового товариства від 1934 р. проводили академічні вечори для інтелігенції під гаслом “За католицький світогляд”, на яких виступали з релігійними, історичними та культурно-просвітницькими доповідями Г. Костельник, Я. Пастернак, А. Іщак, Й. Скрутень, М. Чубатий, К. Чехович, Р. Зубик та ін. Академічні вечори були популярними, відтак із 1935 р. їх почали організували у провінції. Отже, за час свого існування товариство активно включилося

¹⁵ *Ленчик В.* Д-р Іван Крип'якевич як професор Богословської академії у Львові / В. Ленчик // Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність. – Львів, 2001. – Т. 8: Іван Крип'якевич у родинній традиції, науці, суспільстві. – С. 569–571.

¹⁶ *Глинка Л.* Богословське наукове товариство у Львові в першій десятиліттю свого існування (1923–1933) / Л. Глинка, К. Чехович. – Львів, 1934. – 93 с.

¹⁷ *Янів В.* Нарис історії Українського Богословського Наукового Товариства (з бібліографією видань). В 45-річчя заснування / В. Янів // Матеріали до історії Української церкви. Збірник наукових доповідей конференцій у Нью-Йорку (17.ІІ.1962) та в Рокка ді Папа (18–20.Х.1963). – Мюнхен; Рим; Париж, 1969. – С. 139–225.

у розбудову богословської освіти та науки і стало одним із провідних наукових осередків краю.

Поряд з вищими навчальними закладами розвиток науки тісно пов'язаний з діяльністю наукових товариств. У них сформувалося особливе інтелектуальне середовище, що в подальшому впливало на розвиток польської і української науки. Цьому сприяло те, що вони формально не залежали від державного фінансування й не залучалися до виконання урядових програм наукових досліджень, оскільки вирішальне значення при укладанні планів наукової роботи товариств мали дослідницькі зацікавлення їхніх членів. Завдяки цьому керівництво товариств мало змогу залучати до дослідницької роботи найкращі наукові сили краю та підняти престиж і значення товариств у розвитку наукових досліджень і науки загалом¹⁸.

Головними польськими науковими центрами у Львові в міжвоєнний період були Університет Яна Казимира, Польське історичне товариство, Львівське доісторичне товариство, Товариство шанувальників минувшини Львова, Товариство дослідження історії оборони Львова, Львівське відділення Польського краєзнавчого товариства, Геральдичне товариство та ін. Також у Львові, де абсолютну більшість населення становили українці, продовжувало діяти НТШ – перша неофіційна українська академія наук, що гуртувала інтелектуальну еліту. Післявоєнне відродження товариства, статут якого розроблено за зразком Академії знань у Кракові, проходило в умовах адміністративно-політичних утисків та економічної дискримінації з боку польської влади, що призвело до зменшення допомоги меценатів та відходу частини старих кадрів, спаду у дослідницькій і видавничій діяльності. Залишившись без державної допомоги, позбавлене колишніх “привілеїв”, серед іншого – звільнення від податків й права видання українських шкільних підручників, що було одним з основних джерел його прибутків й організації університетських курсів для українських студентів – товариство функціонувало фактично за власні доходи з маєтностей і підприємств (друкарні, книгарні і палітурні), яких ледве вистачало на покриття адміністративних витрат. Загальна кількість його видань помітно зменшилася, погіршилася їхня періодичність, зокрема нерегулярно почали виходити “Записки НТШ”, “Збірники” секцій, “Хроніка НТШ” тощо.

Дослідники української минувшини Степан Томашівський, Володимир Дорошенко, Мирон Кордуба, Іван Кревецький, Микола Андрусак, Євген-Юліан Пеленський, Ярослав Пастернак, Юрій Полянський, Олег Кандиба й ін. гуртувалися передусім в Історично-філософській секції НТШ та її комісіях. Серйозним досягненням було напрацювання нових напрямів досліджень та створення нових структурних одиниць. Так, до складу Історично-філософської секції спочатку входило чотири комісії (Археографічна, Бібліографічна, Етнографічна, Термінологічна), згодом до них додалися Правнича (1926), Статистична (1927), Шевченкознавча (1929), Сходознавча (1929), Комісії старої (1935) і нової історії України (1934), Історично-джерелознавча (1936), Музикологічна (1936)¹⁹. І. Крип'якевич,

¹⁸ *Jaczewski B. Organizacja i finansowanie nauki polskiej w okresie międzywojennym / B. Jaczewski. – Wrocław, 1971. – S. 216.*

¹⁹ *Купчинський О. Передмова / О. Купчинський // Енциклопедія “Наукове товариство ім. Шевченка”. – Київ; Львів, 2012. – Т. 1: А–Біб. – С. 15.*

як голова Історично-філософичної секції, координував роботу зазначених комісій, де апробували та обговорювали більшість досліджень з українознавства.

Виділ товариства розумів, що для подальшого розвитку наукової діяльності потрібно заручитися належною підтримкою польського уряду, тому 28 травня 1935 р. відрядив до Варшави на зустріч із прем'єр-міністром, міністром освіти і віросповідань та міністром внутрішніх справ делегацію у складі голови Івана Раковського, інженерів Юліана Мудрака та Євгена Храпливого. Вони проінформували урядовців про діяльність та досягнення НТШ, наголосили на його нагальних потребах, просили державної фінансової допомоги, а також виступили з пропозицією заснування державного наукового Інституту українознавства й українського університету. І. Раковський згадував: “всі згадані достойники польського правління обіцяли підтримувати наукову діяльність товариства та запевнювали, що будуть старатися заспокоїти всі згадані потреби нашої науки. Так само обіцяли заопікуватися товариством Ю. Єнджевич, дотогочасний міністр освіти, та його дружина Цезарія, відома дослідниця на полі слов'янознавства, яка була дійсним членом Філологічної секції НТШ”²⁰. Відзначимо, що подружжя Єнджевичів виконало свою обіцянку та домоглося виділення Міністерством освіти та віросповідань субвенції на видання трьох томів “Записок НТШ” (т. 153–155)²¹. Результатом переговорів делегації НТШ з польськими урядовцями також стало виділення матеріальної допомоги у розмірі 12 тис. злотих щорічно²². Хоч ця дотація дещо покращила ситуацію, проте товариству бракувало щонайменше 1 тис. злотих щомісяця. Вимоги заснування Інституту українознавства й українського університету так і залишилися не виконаними.

Позиція польської влади та вчених щодо місця українства в сфері науки у міжвоєнний період не була однозначною: одні не визнавали за українцями права на власну науку і тим більше наукове партнерство, інші – ставилися прихильно. Виявом співпраці між вченими було обрання їх членами авторитетних наукових товариств. Так, за заслуги у дослідженні актуальних проблем українсько-польського пограниччя у міжвоєнний період дійсними членами НТШ обрано 10 польських вчених: філологів Цезарію Єнджевич, Яна Лося, Казимира Мошинського, Казимира Нітша, Генріка Улашина, Станіслава Шобера; істориків Людвіга Кубалю та Пшемислава Домбковського; природознавців Мар'яна Ломницького, Августа Штекля²³.

Поряд із тим деякі українські вчені співпрацювали із польськими науковими товариствами, зокрема Польським історичним товариством, членами якого були знані дослідники Олександр Барвінський, Кирило Студинський, Степан Томашівський, Мирон Кордуба, Іларіон Свенціцький, Микола Андрусак²⁴. До керівництва заснованого у 1932 р. Львівського доісторичного товариства, одного з відділень Польського

²⁰ Раковський І. Спомини про Наукове товариство ім. Шевченка у Львові / І. Раковський // Український історик. – 1979. – № 1–4. – С. 92–93.

²¹ Романів О. Польські вчені в Науковому товаристві ім. Шевченка / О. Романів // Варшавські українознавчі записки. – Варшава, 1998. – Т. 6–7. – С. 205–206.

²² Савенко Т. Міжнародна наукова діяльність членів НТШ у міжвоєнний період // Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія: історія. – Тернопіль, 2014. – Вип. 1. – Ч. 3. – С. 40–45.

²³ Романів О. Польські вчені в Науковому товаристві ім. Шевченка. – С. 205–209.

²⁴ Лазурко Л. Співпраця українських учених з Польським історичним товариством (львівський період) / Л. Лазурко // Wielokulturowe środowisko historyczne Lwowa w XIX i XX wieku / [pod red. J. Maternickiego, L. Zaskilniaka]. – Rzeszów, 2007. – Т. 5. – S. 251–252; *Ї ж.* Часопис

доісторичного товариства у Познані, поряд із польськими вченими Тадеушем Сулімірським, Леоном Козловським, Казимиром Мичковським належали й українські археологи Ярослав Пастернак та Маркіян Смішко²⁵. Сходознавець-тюрколог Євген Завалинський був єдиним українцем-членом (1939) Польського сходознавчого товариства (Polskie Towarzystwo Orientalistyczne), заснованого у 1923 р. у Львові. У міжвоєнний період головою товариства та редактором його друкованого органу “Rocznik Orientalistyczny” був відомий вчений Владислав Котвич, дійсними членами – Анджеєм Гавронським, Зигмунт Смогожевський, Мойсей Шорр та ін.²⁶

Відзначимо, що українські науковці, переважно історики, філологи, правники, філософи співпрацювали й з іншими громадськими і культурно-освітніми організаціями Галичини – товариствами “Просвіта”, “Рідна школа” та ін., в яких долучалися до формування національної свідомості через поширення історичних знань²⁷.

Отже, спроби створення українського університету, сформована мережа наукових та громадсько-культурних товариств і організацій засвідчили прагнення української громадськості в умовах бездержавності власними силами розв’язувати актуальні суспільно-політичні та культурно-освітні завдання. Організація науково-популярних лекцій та курсів сприяла піднесенню освітнього й культурного рівня галицьких українців, а проведення дослідів та участь у наукових форумах популяризували українознавчі студії.

Maryna Cheban. Ukrainian centers of historical research in Lviv (1918–1939)

The article analyses activities of major Ukrainian centers of historical research in interwar Lviv: Lviv Ukrainian Underground University, Ukrainian Workers’ University, Theological Academy, Schevchenko Scientific Society, Petro Mohyla Scholarly Lectures Society, and Ukrainian Academic Theological Society. Moreover, it highlights professional contacts of Ukrainian and Polish historians.

Key words: Ukrainian historical profession, Lviv Ukrainian Underground University, Theological Academy, Schevchenko Scientific Society, Petro Mohyla Scholarly Lectures Society, Ukrainian Academic Theological Society.

“Kwartalnik Historyczny” і розвиток польської історіографії останньої чверті XIX – першої половини XX століття / Л. Лазурко. – Дрогобич, 2010. – С. 180–181.

²⁵ Масик Р. Діяльність Львівського доісторичного товариства (1932–1939) / Р. Масик // Схід. Аналітично-інформаційний журнал. – Донецьк, 2009. – № 5(96). – С. 58–61.

²⁶ Фелонюк А. Євген Завалинський – призабутий тюрколог (З історії українського сходознавчого осередку Львова 1930-х – початку 1940-х років) / А. Фелонюк // Український археографічний щорічник. – Київ, 2010. – Вип. 15. – С. 298–323; Козицький А. Львівські сходознавці першої третини XX століття / А. Козицький // Вісник Львівського університету. Серія історична. – Львів, 2010. – Вип. 45. – С. 389–410; Dziekan Marek M. Polskie Towarzystwo Orientalistyczne 1922–2013 i jego dorobek naukowy i popularyzatorski / M. Dziekan Marek // Towarzystwa Naukowe w Polsce: dziedzictwo, kultura, nauka, trwanie / [red. nauk. Z. Kruszewski]. – Warszawa, 2013. – Т. 1. – С. 64–80.

²⁷ Зашикільняк Л. Українська історіографія у міжвоєнній Польщі... – С. 150–152.